

کنوانسیون ۱۹۷۲ و میراث در معرض خطر

شیرین درویش روحانی
کارشناس میراث جهانی

پیشگفتار

کشورهای عضو یونسکو در سال ۱۹۷۲ موافقتنامه ای را به منظور حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهانی به تصویب رساندند. در این راستا و به منظور شناسایی، نگهداری، حفاظت و معرفی آثار ارزنده جهانی، میراث فرهنگی و طبیعی که دارای معیارهای جهانی باشند، قابل ثبت در فهرست میراث جهانی هستند.

بنا بر ماده ۱۱ بند ۴ این موافقتنامه در صورتی که اثری دارای شرایط زیر باشد، در فهرست میراث در معرض خطر قرار خواهد گرفت:

الف - اثر مزبور در فهرست میراث جهانی درج شده باشد
ب - اثر در معرض خطر مشخص جدی قرار داشته باشد
ج - عملیات اساسی برای نگهداری و حفاظت اثر لازم باشد
د - بر طبق موافقتنامه، درخواست کمک شده باشد، از دیدگاه کمیته در موارد معینی، موثرترین کمک تصویب قرارگیری اثر، در فهرست میراث در معرض خطر خواهد بود، این درخواست می تواند توسط هر یک از اعضاء کمیته و یا دبیرخانه ارائه گردد.

معیارهای درج آثار در فهرست میراث در معرض خطر

هر اثری که بنابر ضوابط و معیارهای موافقتنامه، اثری جهانی باشد، در صورت داشتن حداقل یکی از شروط، دو دسته ضوابط زیر، با تأیید کمیته در فهرست میراث جهانی در معرض خطر درج خواهد گردید.

در مورد میراث فرهنگی:

۱. خطرات قطعی. اثر در معرض خطرات شدید و مشخص قریب الوقوع، نظیر نمونه های زیر قرار دارد:
الف - انحطاط شدید مصالح

- ب - انحطاط شدید بنیاد و تزئینات
- ج - انحطاط شدید ساختار معماری و شهری
- د - انحطاط شدید بافت شهری و روستایی در محدوده طبیعی اثر
- ه - انحطاط شدید اصالت تاریخی اثر
- و - انحطاط شدید شواهد فرهنگی اثر
۲. خطرات بالقوه . اثر در معرض خطراتی است که بر مشخصات ذاتی اثر نظیر نمونه های زیر تاثیرات مخرب دارد :
- الف - تغییر وضعیت حقوقی اثر که سبب کاهش سطح حفاظت آن می گردد.
- ب - فقدان سیاست گذاریهای حفاظتی و نگهداری
- ج - عوامل تهدیدکننده پروژه های طراحی شده منطقه ای
- د - عوامل تهدیدکننده طراحی شهری
- ه - وقوع یا خطر وقوع درگیری های مسلحانه
- و - تغییرات تدریجی جغرافیایی ، جوی و تغییرات محیطی نظایر آن

در مورد میراث طبیعی

۱. خطرات قطعی . اثر در معرض خطرات شدید و مشخص قریب الوقوع ، نظیر نمونه های زیر قرار دارد :
- الف - کاهش شدید گونه های در معرض انقراض و یا سایر گونه های باارزش جهانی که در محدوده حفاظتی اثر ثبت شده جهانی قرار دارند ، چه بر اثر عوامل طبیعی نظیر بیماری و چه بر اثر دخالت های انسانی نظیر شکار غیر مجاز.
- ب - انحطاط شدید منظر زیبایی یک سایت جهانی بر اثر سکونت بشری ، احداث سدهایی که موجب زیرآب رفتن بخشی از سایت شود ، توسعه نامطلوب صنعتی و کشاورزی نظیر استفاده از آفت کشها و کودهای شیمیایی ، ساخت و سازهای وسیع ، احداث معدن ، ایجاد آلودگی محیطی ، قطع درختان برای تولید الوار یا سوخت و غیره .

- د - دست درازی بشر به محدوده بالایی رودخانه ها که سبب تهدید تمامیت سایت گردد .
۲. خطرات بالقوه . اثر در معرض خطراتی است که بر مشخصات ذاتی اثر تاثیرات مخرب دارد، نظیر نمونه های زیر:
- الف - تنبیر در وضعیت حفاظت حقوقی منطقه
- ب - طرح های استقرار مجدد یا برنامه های توسعه در حوزه سایت که موجب تاثیرات نامطلوب بر سایت می شود .
- ج - وقوع یا خطر وقوع درگیری های مسلحانه
- د - طرح مدیریتی برای سایت در نظر گرفته نشده است و یا این طرح ناقص است .
- بعلاوه اقدامات تهدیدکننده ای که سبب به مخاطره افتادن تمامیت اثر هستند، باید بگونه ای باشد که از طریق اقدامات بشری قابل جبران باشد. در مورد آثار فرهنگی عوامل طبیعی و دخالت های بشری ، هردو از عوامل تهدیدکننده هستند ولی در مورد آثار طبیعی تنها دخالت بشری عامل تهدیدکننده ای است که اثر را به مخاطره می اندازد . در برخی موارد می توان از طریق اقدامات اداری یا قانونی، عوامل مخرب را اصلاح نمود نظیر لغو طرح فعالیت های ساختمانی در حجم بالا و یا از طریق اصلاحات در قوانین مربوطه .
- برای درج یک اثر فرهنگی یا طبیعی در فهرست میراث جهانی ، کمیته میراث جهانی موارد زیر را نیز به عنوان مکمل مد نظر قرار خواهد داد :
- الف - پس از در نظر گرفتن کلیه عوامل در رابطه با فهرست میراث در معرض خطر از دولتها به تصمیم گیری خواهد پرداخت .
- ب - بویژه در مورد خطرات قطعی ، انحطاط مادی یا فرهنگی که اثر در معرض آن قرار دارد باید بر حسب شدت تاثیرات آن مورد رسیدگی دقیق قرار گیرد.
- ج - در مورد خطرات بالقوه مهم تریت مواردی که باید مد نظر قرار گیرد ، عبارت است از :
- خطر بید بر حسب تکامل عادی اجتماعی و اقتصادی که اثر در آن واقع شده ، مورد رسیدگی قرار گیرد .

- در اکثر مواقع پیش بینی مخاطراتی نظیر تهدید آثار فرهنگی و طبیعی به سبب درگیریه‌های مسلحانه غیر ممکن است .

- برخی از عوامل مخرب آبی نیست و تنها می‌توان آنها را پیش بینی کرد ، نظیر رشد جمعیت .

د - کمیته باید در تصمیمات خود هر گونه علل ناشناخته یا غیرمنتظره که آثار فرهنگی و طبیعی را به خطر می‌اندازد، مد نظر قرار دهد .

رویه درج آثار در فهرست میراث در معرض خطر

کمیته میراث جهانی به منظور تصمیم گیری برای درج یک اثر در فهرست میراث در معرض خطر ، می‌بایست درباره فعالیت‌های اصلاحیه مورد نظر اثر ، با مشورت کشور عضو برنامه ریزی نماید .

در بند فوق ذکر شد برای تنظیم برنامه ای، لازم است تا کمیته از دبیرخانه تقاضای همکاری با کشور عضو را تا حد امکان برای تعیین وضعیت کنونی اثر ، خطرات تهدید کننده آن و نیز امکان سنجی فعالیت های حمایتی و بازسازی مورد نیاز اثر نماید. همچنین دبیرخانه نسبت به ارسال کارشناسانی از شورای بین المللی آثار و ابنیه تاریخی ، اتحادیه بین المللی حفاظت ، ایکروم یا سازمانهای دیگر برای بازدید از اثر و ارزیابی دقیق عامل مخربی که اثر را تهدید می کند و نیز ارائه راهکارهای اصلاحی اقدام خواهد کرد .

دبیرخانه اطلاعات فوق را بهمراه نظرات کشور عضو و پیشنهادات سایر ارگانها به اطلاع کمیته خواهد رساند .

کمیته میراث جهانی با بررسی تمامی اطلاعات موجود ، به تصمیم گیری برای درج اثر در فهرست میراث در معرض خطر خواهد پرداخت . هر گونه تصمیم گیری باید با حضور حداقل دو سوم کل اعضای کمیته و از رای گیری صورت پذیرد . طرح پذیرفته برای اقدام در اسرع وقت در اختیار کشور عضو قرار خواهد گرفت .

کشور عضو ذیربط باید سریعاً" از تصمیم کمیته مطلع گردد ، همچنین بر پایه ماده ۱۱ بند ۴ موافقتنامه باید تصمیم اتخاذ شده به اطلاع عموم برسد .

کمیته میراث جهانی باید بخش معینی از صندوق میراث جهانی برای کمک به آثار موجود در فهرست میراث در معرض خطر تخصیص دهد .

کمیته مزبور باید در فواصل معینی به وضعیت آثار درج شده در فهرست میراث در معرض خطر بپردازد . این بررسی باید شامل برنامه های نظارتی و نشست های تخصصی باشد که از دیدگاه کمیته ضروری به نظر می رسد .

بر پایه بررسی های انجام پذیرفته شده ، کمیته با مشورت کشور عضو می‌تواند یکی از تصمیمات زیر را اتخاذ نماید :

الف - برای حفاظت از اثر، نیاز به اقدامات اضافی می‌باشد،

ب - در صورتی که اثر، دیگر در معرض خطر نباشد ، از فهرست میراث در معرض خطر خارج گردد ،

ج - در صورتی که تخریب اثر بحدی باشد که ویژگیهایی را که به واسطه آنها به ثبت رسیده بوده است را از دست بدهد ، تصمیم بر حذف اثر از فهرست میراث در معرض خطر و نیز فهرست آثار جهانی گرفته خواهد شد .

با توجه به فرایند دشوار ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی، بجاست تا کشورهای عضو، تمامی توان و امکانات خود را در راه حفاظت این نمونه های ارزنده بشری بکار ببرند و با اخذ طرح های جامع و قابل اجرای مدیریتی ، مرمتی و حفاظتی مانع از قرار گرفتن آثار ثبت شده جهانی در فهرست میراث در معرض خطر شوند. در صورت بروز چنین امری، با بکارگیری توصیه های یونسکو و استفاده از کلیه امکانات مالی ، فنی ، کارشناسی و غیره که از طرف صندوق میراث جهانی و کمیته میراث جهانی ، برای از بین بردن خطراتی که اثر را تهدید کرده ، ارائه می‌شود نسبت به خارج شدن هرچه سریعتر اثر از فهرست میراث در معرض خطر و قرار گیری مجدد آن در فهرست میراث جهانی اقدام نمایند .